

DOCUMENTACIÓ DE REFERÈNCIA

9

9 – DOCUMENTACIÓ DE REFERÈNCIA

- “Abric Romani” (2020, 15 d’octubre), dins *Wikipedia* [en línia]. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Abric_Roman%C3%AD> [consulta: 09.11.2020].
- Adorno, Víctor; Theodosopoulou, Melanie; Liu, Yan; Vidal, Miquel (coord.) (2019). *αQPV, Atlas de qualitat paisatgística de la vinya. Avaluació de la petjada paisatgística del 4rt cinturó*. Document inèdit.
- Amics del Rec [Associació cultural sense ànim de lucre per la defensa i posada en valor del barri del Rec d’Igualada] [en línia]. <<http://www.amicsdelrec.org/>> [consulta: 16.11.2020].
- Artiagoitia, Maria Paz (2019). *Mapeando los valores intangibles del paisaje. Las redes sociales como una nueva oportunidad para extraer y analizar datos*. Treball final de màster, màster en Arquitectura del Paisatge, Universitat Politècnica de Catalunya.
- “Cova del Gegant” (2020, 25 de setembre), dins *Wikipedia* [en línia]. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Cova_del_Gegant> [consulta: 09.11.2020].
- Adell, Joan-Albert; Orpinell Ramon (2004). *Castells de Catalunya*. Barcelona: RACC-62.
- Ajuntament de Gavà; Centre d’Estudis Beguetans (2013). *Manifest en favor de la declaració com a parc natural de l’espai natural protegit del massís de Garraf* [en línia]. <<http://lineaverdemunicipal.com/fotosNoticias/manifest.pdf>> [consulta: 06.11.2020].
- Ajuntament de Torrelavit (2014). *Pla especial urbanístic de protecció dels molins paperers de Torrelavit*. Torrelavit: Ajuntament; Hèlix Arquitectes Associats.
- Albareda, Anselm M. (1977). *Història de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Albareda, Anselm M.; Massot, Josep. (2010). *Història de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Alfonso, Luís (2017). *Barcelona y alrededores. 1. Parte sur*. El Pont de Suert: La Noche del Loro.
- Allué, Ethel; et al. (1995). *Abric Romani: l’origen d’un poblament a l’Anoia*. Igualada: Consell Comarcal de l’Anoia.
- Amades, Joan (2008). *Castells llegendaris de la Catalunya Nova*. Tarragona: L’Agulla de la Cultura Popular.
- Anoia Turisme (201?). *Anoia Terra de Castells* [en línia]. <<https://anoiaturisme.cat/terra-de-castells/>> [consulta: 09.11.2020].
- Anton Clavé, Salvador; Blay Boqué, Jordi (dirs.) (2001). *El patrimoni de molins de la demarcació de Tarragona. Anàlisi i estratègies d’intervenció*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- Àrea d’Espais Naturals, Direcció de Comunicació (2007). *Guia de rutes literàries per la Xarxa de Parcs Naturals*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Arnabat, Ramon (1993). *La gent i el seu temps. Història de Santa Margarida i els Monjos. De la fil·loxera a la Guerra Civil. 1890-1940*. Santa Margarida i els Monjos: Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos. (Quaderns de Divulgació Local; 5).
- Arnabat, Ramon (coord.) (2016). *La cultura al Penedès: passat, present i futur. Actes de les XXIII Jornades d’Estudis Penedesencs*. Vilafranca del Penedès: Institut d’Estudis Penedesencs.
- Arnabat, Ramon (ed.) (2012). *El Penedès a la Catalunya del segle XXI. XXI Jornades d’Estudis Penedesencs*. Vilafranca del Penedès: Institut d’Estudis Penedesencs.
- Arnabat, Ramon; et al. (coord.) (201?). *Espais de memòria. Itinerari pel Penedès* [en línia]. <http://www.iepenedesencs.org/documents/itineraris_cat_esp.pdf> [consulta: 09.11.2020].
- Arnabat, Ramon; Moreno, Belén (ed.) (2006). *El Penedès durant la segona meitat del segle XVIII: textos inèdits*. Vilafranca del Penedès: Institut d’Estudis Penedesencs.
- Asensio; et al. (2006). “De la primera edat del ferro a l’ibèric antic: la formació de les societats complexes a la zona del Penedès”, dins Maria Carme Belarte, Joan Sanmartí (eds.). *De las comunitats locals als estats arcaics: la formació de les societats complexes a la costa del Mediterrani occidental*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 289-304. (ArqueoMediterrània; 9).
- Associació Masies del Penedès (2015). *Masies del Penedès* [en línia]. <<http://www.masiesdelpenedes.com/>> [consulta: 10.11.2020].
- Associació per al desenvolupament de l’ecoparatge de la Marca Penedès (2003). *La Marca Penedès*. Sant Sadurní d’Anoia: Associació per al Desenvolupament de l’Ecoparatge de la Marca Penedès.
- Auditoria ambiental municipal de Sant Sadurní d’Anoia (2006). Barcelona: Xarxa de Municipis de la Diputació de Barcelona; Ajuntament de Sant Sadurní d’Anoia; Fundació Bosch i Gimpera; Universitat de Barcelona. <<https://santsadurni.cat/ARXIUS/Serveis/MediAmbient/Sostenibilitat/Sintesi.pdf>> [consulta: 10.11.2020].
- Balaguer, Víctor (1856). “A la Verge de Montserrat”, dins *Amor a la pàtria*. Barcelona: Impr. El Conceller.
- Balaguer, Víctor (2007). *Llegendes de Montserrat*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat.
- Barral, Carlos (1975). *Años de penitencia*. Madrid: Alianza.
- Barral, Carlos (1985). *Pel car de fora. Catalunya des del mar*. Barcelona: Edicions 62.
- Barral, Xavier (2002). “Art i paisatge: el marc de la creació. L’art dels llocs. Teoria del paisatge”, dins Xavier Barral (dir.). *Art de Catalunya. Ars Cataloniae*. Barcelona: L’Isard, p. 44-239. (Art, geografia i societat; 2).

- Bastard, Jordi (2017). *Rutes de llegendes i rondalles*. Barcelona: Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona.
- Batlle, Pau (2012). "Territori i paisatge al Penedès", dins Ramon Arnabat (ed.). *El Penedès a la Catalunya del segle XXI*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, p. 140-146.
- Bayer, Xavier; Guasch, Cisco (2001). *Massís del Garraf i conques de l'Anoia, del Foix i del Gaià: paratges naturals: itineraris, fauna i vegetació*. Valls: Cossetània.
- Benach, Albert (2017). *Identificació i caracterització dels principals valors de la Vegueria Penedès. Proposta de procés participatiu per validar les unitats i la caracterització de valors*. Treball de fi de Màster en estudis territorials i de la població. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Benach, Joan-Anton (1995). *L'Alt Penedès*. Barcelona: Disseny Culturals. (Les Comarques de Catalunya; 40).
- Berenguel, Xavier (1930). "Oda minúscula a Igualada", *Revista d'Igualada*. Núm. 9.
- Bernaus i Gené, Josep M. (2000). *En BTT per l'Anoia. 15 itineraris*. Valls: Cossetània.
- Bladé i Desumvila, Artur (2007). *Quin mirador el de Montserrat! Versos de la guerra i de l'exili*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Blasi, Francesc (1931). *Riberes del Gaià*. Barcelona: Tallers Gràfics Hostenchs.
- Blasi, Francesc (2000). *La Vall del Gaià al primer terç del segle XX*. Barcelona: Centre d'Estudis del Gaià i Centre Excursionista de Catalunya.
- Blay Boqué, Jordi; Navarro, Luís (2005). *Guia de Bonastre*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- Bohigas, Pere (1993). *Folklore del Penedès*. Vilafranca del Penedès: l'autor.
- Boloix i Canela, Jaume (1908). "Als héroes del Bruc", dins *Igualada en el centenari de la jornada del Bruch 1908. Poesies II*. Igualada: Nicolau Poncell, impressor.
- Bolòs i Capdevila, Oriol de (1954). "Essai sur la distribution géographique des climax dans la Catalogne", *Vegetatio*. Núm. 5, p. 45-49.
- Bolòs i Capdevila, Oriol de (2001). *La vegetació dels Països Catalans*. Terrassa: Aster.
- Bolòs, Jordi (2003). "El naixement d'un nou paisatge. Catalunya als segles IX-XII", dins Miquel Barceló, et al. (eds.). *El feudalisme comptat i debatut. Formació i expansió del feudalisme català*. València: Universitat de València, p. 133-151.
- Bolós, Jordi (2004). *Els orígens medievals del paisatge català: l'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Bolós, Jordi; Nuet, Josep (1983). *Els molins fariners*. Barcelona: Ketres.
- Bolòs, Oriol; Vigo, Josep (1984-2001). *Flora dels Països Catalans*. Barcelona: Editorial Barcino.
- Borí i Fontestà, Antoni (1963). "Montserrat", dins *El trobador català*. Barcelona: Editorial Millà.
- Braun-Blanquet, Josias; Bolòs, Oriol de (1950). "Aperçu des groupements végétaux des Montagnes tarragonaises", *Collectanea Botanica*. Vol. 2, p. 303-342.
- Brunet-Vinck, Véronique (2004). *Méthode pour les atlas de paysages; enseignements méthodologiques de 10 ans de travaux*. París: Ministère de l'Ecologie et du Développement Durable.
- Budesca, Joaquim; Estradé, Miquel (1988). *Montserrat: el sentit íntim d'una muntanya*. [Barcelona]: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Burgueño, Jesús (2003). *Història de la divisió comarcal*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- Burjachs, Francesc; Schulte, Lothar (2003). "El paisatge vegetal del Penedès entre la Prehistòria i el Món Antic", dins J. Guitart; J. M. Palet; M. Prevosti (eds.). *Territoris antics a la Mediterrània i a la Cossetània oriental*. Barcelona: Direcció General del Patrimoni Cultural, Generalitat de Catalunya, p. 249-254.
- Busquets, Jaume (ed.)(2007). *Polígons Industrials i sectors d'activitat econòmica*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Guia d'Integració Paisatgística; 1).
- Busquets, Jaume (ed.)(2008). *Horts urbans i periurbans*. Barcelona: Departament de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat de Catalunya. (Guia d'Integració Paisatgística; 2).
- Busquets, Jaume; Hom Santolaya, Cinto (eds.) (2007). *Construccions agràries*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Guia d'Integració Paisatgística; 3).
- Busquets, Jaume (dir.)(2006). *Fitxes de bones pràctiques. Paisatge vitivinícola del Penedès*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Direcció General d'Arquitectura i Paisatge.
- Buttimer, Anne (1971). *Society and Milieu in the French Geographic Tradition*. Chicago: Association of American Geographers.
- Cabanel, Jean (1995). *Paysage, paysages*. París: Jean-Pierre de Monza.
- Cabré, Tate (2008). *Cuba a Catalunya. El llegat dels indians*. Cossetània Edicions: Valls
- Cahner, Max (dir.)(1992). *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, vols. 5, 7 i 9.
- Camarasa, Josep M. (2000). *Cent anys de passió per la Natura*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Camins, Josep (1973). *Col·lecció iconogràfica de quinze goigs del gloriós màrtir Sant Magí de Brufaganya*. Vilanova i la Geltrú: Joan Rius i Vila
- Canals, Rosa Maria (dir.) (2012). *Pla d'acció per a la sostenibilitat de la comarca de l'Alt Penedès*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Capel, Horacio (2002). *La morfología de las ciudades. I. Sociedad, cultura y paisaje urbano*. Barcelona: Serbal.
- Cardona, Osvald; Camprubí, Raimon (1977). *Montserrat*. Barcelona: Editorial Destino.
- Caresmar, Jaume (1780). *Disertación histórica sobre la antigua población de Cataluña* [Carta al Barón Lalinde].
- Carreras, Francesc (1911). *Narracions montserratines*. Barcelona: Altés.
- Carreras, Maria (2016). "Ara toca pla sectorial agrari", *La Terra*. Núm. 425, p. 14-15.
- Carta del paisatge de l'Alt Penedès* (2004). Vilafranca del Penedès: Consell Comarcal de l'Alt Penedès.
- Casals Costa, Vicente; Pardo Navarro, Fernando; Xalabarder Arlet, Maria; et al. (2005). *La transformació històrica del paisatge forestal. Catalunya. Tercer inventario forestal nacional, 1997-2007*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente.
- Casals, Àngel; Coberó, Montserrat; Flocel, Sabaté; Santacana, Carles (1999). *Història de Piera*. Lleida: Generalitat de Catalunya; Diputació de Barcelona; Consell Comarcal de l'Anoia; Caixa Penedès.
- Casals, Vicente; et al. (2005). *La transformació històrica del paisatge forestal en Catalunya*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente.
- Casanovas, Llorenç; Torrents, Eloi (2012). "La migració internacional al Penedès. Una aproximació demogràfica", dins Arnabat, Ramon (ed.). *El Penedès a la Catalunya del segle XXI*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, p. 104-124.
- Casassas, Lluís (dir.) (1991). *L'Alt Penedès: una comarca dinàmica als confins metropolitans*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya. (Catalunya Comarcal).
- Cassassas i Simó, Lluís (2000). *Fires i mercats de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia. Institut d'Estudis Catalans.
- Castañer, Margarida; Ferran, Antoni (2007). "Instruments per a la planificació, el disseny i la gestió de les noves àrees d'activitat econòmica", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 45, p. 48-55.
- Castells, Kim; Sagarra, Josep Maria de (1988). *Montserrat*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

- Català, Benjamí (1991). *El Montmell: sostre del Baix Penedès: ressenya històrica amb dibuixos de tots els llocs, ermites, castells i masies*. La Bisbal del Penedès: l'autor.
- Catalunya a Fons [12 vol.]. Barcelona: la Vanguardia; Planeta de Agostini.
- Centre d'Estudis del Gaià (1997). *La Resclosa: estudis de la Vall del Gaià*. Vila-rodona: Centre d'Estudis del Gaià.
- Centre d'Estudis del Paisatge Vitivinícola. CEPvi [en línia]. <<https://www.congresartipaisatge.cat/>> [consulta: 09.11.2020].
- Centre d'Estudis del Paisatge Vitivinícola (2019). *Estudi del CEPvi sobre l'avanç del pla director urbanístic de l'activitat econòmica de Sant Marçal-Cal Vies pel que fa a la seva ubicació, necessitat i afectacions al conreu i al paisatge de la vinya, a l'activitat vitivinícola i enoturisme de la vegueria Penedès* [document inèdit].
- Chevalier, Marcel (2004). *El paisatge de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia de l'Institut d'Estudis Catalans.
- Clark, Jo; Darlington, John; Fairclough, Graham (2004). *Using Historic Landscape Characterisation*. [S.l.]: English Heritage; Lancashire County Council.
- Cobertera, Eugenio (1986). *Los suelos cultivados de la provincia de Tarragona*. [Tarragona]: Diputació de Tarragona.
- Codina, Jaume (1971). *El Delta del Llobregat i Barcelona. Gèneres i formes de vida dels segles XVI al XX*. Barcelona: Ariel.
- Codina, Jaume; Moran, Josep; Renom, Mercè (1992). *El Baix Llobregat el 1789*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Col·lectiu Eixarcolant (2020). *Parc Agrari de la Conca d'Òdena* [en línia]. <<https://eixarcolant.cat/pagines/projecte-parc-agrari-de-la-conca-dodena>> [consulta: 06.11.2020].
- Col·lectiu Eixarcolant (2020). *Què mengem a la Conca d'Òdena. Primer informe sobre el consum de productes de proximitat a la Conca d'Òdena. Diagnosi i reptes de futur* [en línia]. <https://contingut.eixarcolant.cat/wp-content/uploads/2020/09/Informe_EnquestaConsumidors_PACO.pdf> [consulta: 22.10.2020].
- Col·lectiu Punt 6 (2016). *Estudi sobre la problemàtica residencial a les urbanitzacions de baixa densitat a la comarca del Garraf* [en línia]. <<http://www.ccgarrat.cat/files/doc1367/estudi-urbanitzacions-garraf.pdf>> [consulta: 11.11.2020].
- Colomé, Josep (coord.) (2003). *De l'aiguarent al cava. El procés d'especialització vitivinícola a les comarques del Penedès-Garraf*. Vilafranca del Penedès: El 3 de Vuit.
- Comadira, Narcís (2010). "Quatre viatges fascinants a través del territori i la seva gent", *Revista Descobrir*, núm. 150, p. 92.
- Comissió d'Ordenació Territorial Metropolitana de Barcelona (2010). *Pla Territorial Metropolità de Barcelona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Secretaria per a la Planificació Territorial, Programa de Planejament Territorial; Institut d'Estudis Territorials.
- Consell Comarcal de l'Alt Penedès (2010). *Guia-model d'ordenança del paisatge de l'Alt Penedès. Proposta de regulació municipal del paisatge rural i periurbà* [en línia]. <http://www.catpaisatge.net/fitxers/cartes/ordenances_Alt_Penedes.pdf> [consulta: 06.11.2020].
- Consell Comarcal de l'Alt Penedès (2011). *Ordenança tipus dels moviments de terres en sòl no urbanitzable per a la millora de finques agrícoles a l'Alt Penedès. Esborrany* [en línia]. <<https://www.ccapenedes.cat/serveis/serveis/pagines-mes-informacio/ordenanca-de-moviments-de-terres-de-lalt-penedes>> [consulta: 30.10.2020].
- Consell Comarcal del Garraf (2017). *Carta de paisatge del Garraf* [en línia]. <http://www.catpaisatge.net/fitxers/cartes/garraf_cartapaisatge.pdf> [consulta: 6.11.2020].
- Consell Comarcal del Garraf. *Pla desenvolupament econòmic* [en línia]. <<http://www.ccgarrat.cat/el-consell/el-consell-pla-desenvolupament.htm>> [consulta: 10.11.2020].
- Consell d'Europa (2000). *Conveni europeu del paisatge*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya, Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible.
- Consell d'Europa (2008). *Recommendation CM/Rec(2008)3 of the Committee of Ministers to member states on the guidelines for the implementation of the European Landscape Convention*. Strasbourg: Council of Europe.
- Consell Regulador de la D.O. Penedès (2020). *Penedès denominació d'origen* [en línia]. <<http://dopenedes.cat/index.php>> [consulta: 11.09.2020].
- Consell Regulador del Cava. *D.O. Cava* [en línia]. <<https://www.cava.wine/ca/>> [consulta: 08.11.2020].
- Consorci de Promoció Turística del Penedès. *Penedès Turisme* [en línia]. <<https://www.penedesturisme.cat/ca>> [consulta: 09.11.2020].
- Costa i Pomés, Josep (1914). *Viscudes: poesies*. Barcelona: Imp. Fills de D. Casanovas.
- Costa, Montserrat (1993). "Evolució de la vinya, Sant Sadurní d'Anoia, del cadastre de 1771 a l'ammirament del 1851" dins Emili Giralt (coord.). *Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i comunicacions del III col·loqui d'història agrària (febrer 1990)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, vol.2, p. 329-341.
- Crespo, Manuel (2005). "Garraf" [en línia], *Salamandra*, núm. 15-16. Disponible a: <<http://gruposurrealistademadrid.org/manuel-crespo-garraf>> [consulta: 23.10.2020].
- Cubeles, Albert (1993). "Urbanisme i arquitectura a Sant Sadurní d'Anoia: entorn del sorgiment de la indústria del cava", dins Emili Giralt (coord.). *Vinyes i vins: mil anys d'història. Actes i comunicacions del III col·loqui d'història agrària (febrer 1990)*. Barcelona: Universitat de Barcelona, vol. 2, p. 49-67.
- Curós, Joan (2004). *Arquitectura rural de Catalunya. Metodologia d'anàlisi i intervenció*. Tesi doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya.
- Dachs, Marta. *Som de pícnic* [en línia]. <<http://somdepicnic.blogspot.com/>> [consulta: 09.11.2020].
- Dalmau, Antoni (1995). *Capsa de records*. Barcelona: Columna.
- Darnay, Soazig (2018). *Vignoble du Penedes. Caractéristiques paysagères* [inèdit].
- Darnay, Soazig (en elaboració). *Paysages viticoles métropolitains et oenotourisme : quel avenir pour la viticulture? L'exemple du Penedès*. Tesi doctoral, Université de Géographie de Paris1 Panthéon Sorbonne - grupo de investigación EIREST 7337.
- Darnay, Soazig (2014). "Le Penedès, un paysage viticole fragilisé", *CULTUR, Revista de Cultura e Turismo*, any 8, núm. 3 (octubre 2014). Edició especial "Vin, Patrimoine, Tourisme et développement: convergence pour le débat et le développement des vignobles du monde". <<http://www.uesc.br/revistas/culturaeturismo/ano8-edicao ESPECIAL/5-darnay.pdf>> [consulta: 18.11.2020].
- Darnay, Soazig (2015). "Subirats, a local spot of tourism", *UNISCAPE En-Route*, núm. 2, Resilient landscapes for cities of the future, Ascoli Piceno, Italy, 13-14 april 2015.
- Darnay, Soazig (2016). "La biodiversité dans les paysages viticoles: exemples d'un projet européen mené en France et sur la péninsule ibérique", *Projetsdepaysage*, núm. 13.
- De Soto, Pau (2010). *Anàlisi de la xarxa de comunicacions i del transport a la Catalunya romana: estudis de distribució i mobilitat*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona. <<http://hdl.handle.net/10803/5560>> [consulta: 16.09.2021].
- Defensem la identitat vitivinícola del Penedès. *El nou Pla Territorial Parcial del Penedès: Amenaça o oportunitat pel sector vitivinícola?* [en línia]. <<https://preservemelpenedes.com/>> [consulta: 16.11.2020].
- Deffontaines, Pierre. (1972). *El Mediterráneo: la tierra, el mar, los hombres*. Barcelona: Juventud.

- Departament de Cultura (2015). *Inventari del Patrimoni Cultural Català* [en línia]. <https://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgpc/temes/Informacio_i_Documentacio/Inventari-del-Patrimoni-Cultural-Catala/> [consulta: 09.11.2020].
- Departament de Medi Ambient (1996). *Pla d'espais d'interès Natural*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Departament de Medi Ambient i Habitatge (2002). *Pla territorial sectorial de la implantació de l'energia eòlica a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Departament de Política Territorial i Obres Públiques (2005a). *Pla director urbanístic del sistema costaner*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Departament de Política Territorial i Obres Públiques (2005b). *Pla director de les activitats industrials i turístiques del Camp de Tarragona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Departament de Política Territorial i Obres Públiques (2008). *Pla director territorial de l'Alt Penedès*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques; Universitat Politècnica de Catalunya.
- Departament de Territori i Sostenibilitat (2020). *Pla territorial parcial del Penedès* [en línia]. <https://territori.gencat.cat/ca/06_territori_i_urbanisme/ordenacio_del_territori/plans_territorials/plans_territorials_parcials/ptp_penedes/> [consulta: 06.11.2020].
- Departament de Territori i Sostenibilitat. *Bases cartogràfiques* [en línia]. <https://territori.gencat.cat/ca/01_departament/12_cartografia_i_toponimia/bases_cartografiques/> [consulta: 09.11.2020].
- Diputació de Barcelona. *Mapes de Patrimoni Cultural* [en línia]. <<https://patrimonicultural.diba.cat/>> [consulta: 09.11.2020].
- Diputació de Barcelona. *Parcs de Catalunya. Xarxa de Parcs Naturals* [en línia]. <<https://parcs.diba.cat/>> [consulta: 09.11.2020].
- Diputació de Barcelona. Àrea d'Infraestructura i Espais Naturals (2020). *Guia per a la redacció del pla especial de Catàleg de masies, cases rurals i altres construccions en sòl no urbanitzable* [en línia]. <https://www.diba.cat/documents/479934/179693139/SU18_Guia+PEM/54e058ce-592c-41d8-aeaf-6861fea607b8> [consulta: 02.12.2020].
- Diversos autors (2006). *Catalunya poble a poble*, 14 vols. Barcelona: Edicions 62, La Vanguardia i Gas Natural.
- Dossier Tècnic: formació i assessorament al sector agroalimentari. [Direcció General d'Alimentació, Qualitat i Indústries Agroalimentàries], núm. 93 (setembre de 2018): *Les DOP i IGP agroalimentàries de Catalunya*.
- Ecologistes de Catalunya (2008). *Proposta d'espais agroforestals del corredor mediterrani* [en línia]. <<http://ecologistes.cat/?p=1232/>> [consulta 05.10.2020].
- El camí del riu. Itinerari pels espais fluvials dels rius Mediona-Bitlles, Lavernó i Anoia* [en línia]. <<http://www.elcamidelriu.cat/>> [consulta: 08.11.2020].
- El Penedès era possible*. Vilafranca del Penedès: Plataforma per a una Vegueria Pròpia, 2015.
- Espinàs, Josep M. (1978). *Les comarques del Principat*. Barcelona: Blume.
- Esteban, Agustí; et al. (1992). *Poblament i territori a la zona litoral del Penedès* [treball inèdit].
- Esteban, Agustí; et al. (1994). "Transformacions del paisatge i ramaderia a la costa catalana del Penedès i Garraf (Barcelona) a l'Alta Edat Mitjana" dins R. Azuar; J. Martí (coords.). *IV Congrés d'Arqueologia Medieval Espanyola*. Alacant: Diputació Provincial de Alicante, vol. III, p. 647-655.
- Esteban, Julio (1976). *Los ensanches menores en la región de Barcelona*. Barcelona: Escuela Técnica Superior de Arquitectura.
- Farguell, R. M.; Lluçà, R; Ribas, A (eds.) (2003). *Nous usos per a antics espais industrials*. Girona: Universitat de Girona.
- FEEC Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya [en línia]. <<https://www.feec.cat/>> [consulta: 09.11.2020].
- Fernández Rivas, S. (1997). *Historia del planeamiento urbanístico de Piera: sus urbanizaciones y... ¿ahora qué...?*. Igualada: Boixeta Gràfics.
- Ferran, Antoni (2003). "Un nou repte per a la custòdia: possibilitats de la custòdia a l'Alt Penedès", ponència presentada a la III reunió de la Xarxa de Custòdia del Territori. Tremp, 20-23 de novembre de 2003.
- Ferran, Antoni (2005). "La consideració dels aspectes ambientals i paisatgístics en el disseny de les noves àrees d'activitat econòmica", ponència presentada a les Terceres jornades d'Avaluació Ambiental del planejament urbanístic i territorial. Olot, 29 i 30 de setembre de 2005.
- Ferran, Antoni (2006). "The integration of sustainable criteria into territorial and urban Planning", ponència presentada al Convegno Architettura Sostenibilità Ambiente. Sassari, 5 - 6 Ottobre de 2006.
- Ferran, Antoni (dir.) (2005). *Pla director supramunicipal de sostenibilitat. Una aposta innovadora per decidir junts el futur del territori*. [S.l.]: Mancomunitat de Municipis de l'Alt Penedès.
- Ferran, Antoni (dir.) (2007). *Una iniciativa innovadora en l'ordenació del territori, el Pla Director Supramunicipal de Sostenibilitat de la Mancomunitat de Municipis de l'Alt Penedès*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya, Departament de la Vicepresidència, Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible de Catalunya (CADS).
- Ferran, Antoni; Casas, Carme (coords.) (2008). *La cultura del no. conflicte ambiental i territorial a Catalunya*. Vic: Eumo Editorial.
- Feu, Joan (1986). *L'estiu a Sant Salvador*. Barcelona: Destino.
- Folch, Ramon (1980). *La flora de les comarques litorals compreses entre la riera d'Alforja i el riu Ebre*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Folch, Ramon (1986). *La vegetació dels Països Catalans*. Barcelona: Ketres.
- Folch, Ramon (1990). *Comprendre la natura*. Barcelona: Barcino.
- Folch, Ramon (dir.) (1985-1992). *Història natural dels Països Catalans*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Folch, Ramon (ed.) (1976). *Natura, ús o abús?: llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*. Barcelona: Barcino.
- Font, Antonio (dir.) (2006). *Transformacions urbanitzadores 1977-2000. Àrea metropolitana i regió urbana de Barcelona*. Barcelona: Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Font, Alba (2018). *Connectivitat ecològica i continuïtat paisatgística. Proposta aplicada a l'àmbit territorial del Penedès*. Treball final de grau, Universitat Rovira i Virgili. Disponible a: <<https://repositori.urv.cat/fourrepublic/search/item/TFG%3A1994>> [consulta: 29.05.2022].
- Font, Antonio (dir.) (2008). *Noves geografies de la producció i el consum a la Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Càtedra d'Urbanística de l'ETSAV (Universitat Politècnica de Catalunya). [Treball inèdit].
- Font, Jaume (1999). *La formació de les xarxes de transport a Catalunya (1761-1935)*. Vilassar de Mar: Oikos-Tau.
- Fontbona, Francesc (1997). "El modernisme i el noucentisme", dins Francesc Fontbona (dir.). *El llibre d'or de l'art català*. Barcelona: Primera Plana, p. 150-191.
- Ford, Richard (1845). *The Handbook for travellers in Spain*. Londres: John Murray.
- Forner, Climent (2001). "Virolai a Santa Maria de Pinós", dins Goigs marians del Bisbat de Solsona (recull de Climent Forner i Benigne Rafart). [S.l.]: Bisbat de Solsona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 310-311.
- Fortuny, Joan (coord.) (2010). *Pla territorial parcial de les Comarques Centrals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

- Fundació Pro-Penedès (1994). *Pla estratègic de l'Alt Penedès*. [Vilafranca del Penedès]: Fundació Pro-Penedès. <<https://www.propenedes.com/arxius/PlaEstrategicweb.pdf>> [consulta: 10.11.2020].
- Fundació Pro-Penedès (2002). *II Pla estratègic de l'Alt Penedès: conclusions*. [Vilafranca del Penedès]: Fundació Pro-Penedès. <https://www.propenedes.com/arxius/CONCLUSIONS_PLA_ESTRATEGICIIvp.pdf> [consulta: 10.11.2020].
- García Márquez, Gabriel (1979). *Cien años de soledad*. Barcelona: Argos Vergara.
- García, Albert (1998). *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*. Madrid: Alianza.
- Garrido, Carlos (1988). *Arqueoguía de Cataluña y Baleares*. Barcelona: Geoplaneta.
- Generalitat de Catalunya (2006). *Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del paisatge*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Quaderns de Legislació; 65).
- Gil, Pere (1599). *Libre primer de la historia Cathalana en lo qual se tracta de Historia o descripció natural, ço es de cosas naturals de Catalunya* [llibre inèdit, reeditat a: Iglésies, J. (ed.) (2003). *Pere Gil (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia, p. 149-305].
- Giralt, Emili (dir.); Salrach, Josep Maria (coord.) (2004-2008). *Història Agrària dels Països Catalans*. Barcelona: Universitat de Barcelona; Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació; Universitats dels Països Catalans.
- González Ledesma, Francisco (1997). *Crónica sentimental en rojo*. Barcelona: Círculo de Lectores.
- González Reverté, Francesc (2002). "Estrategias de sostenibilidad para espacios suburbanos en Cataluña. El caso del Baix Penedès", *Geocrítica: Scripta Nova. Revista de geografía y ciencias sociales*. Vol. IV, núm. 122. Disponible a: <<http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-122.htm>> [consulta: 29.10.2020].
- González Reverté, Francesc (2002). *El Vendrell, de poble a ciutat*. Valls: Ajuntament del Vendrell; Edicions Cossetània.
- González Reverté, Francesc; Oliveras Samitier, Josep (2003a). *Ordenació del territori i sostenibilitat al Camp de Tarragona*. Reus: Fundació d'Estudis Socials i Nacionals Josep Recasens i Mercadé.
- González Reverté, Francesc; Oliveras Samitier, Josep (2003b). "El Camp de Tarragona: freus, possibilitats i planejament territorial", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 39, p. 75-99.
- Gosalbo, Chiva; Solís, Gerard (2005). *Bojos per la cirera*. Barcelona: Elemsagé.
- Gramona, Jaume; Darnay, Soazig; Vendrell, Josep; Garcia, Anna (2009). "Une architecture bioclimatique en adéquation avec son terroir", *Revue des Œnologues*, vol. 36, núm. 133 (novembre 2009). Dossier especial "Eco-conception, Eco-gestion des chais et exploitations vitivinicoles".
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya (1992). *Alt Penedès, Baix Penedès, Garraf i Anoia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Graugés i Camprodon, Felip (1989). "Els herois del Bruc", dins *Obra poètica completa*. Altafulla: Patronat Municipal de Cultura; Editorial Altafulla, p.114.
- Grup d'Estudis Cubellencs (2003). *Anuari 2003*. Cubelles: Grup d'Estudis Cubellencs.
- Grup Treball Espais Agraris (2015). *Espais agraris. Definició i indicadors per a la seva caracterització*. [S.l.]: Fundació del Món Rural; Agroteritori.
- Guimerà, Àngel (1978). *Obres completes, vol. II*. Barcelona: Selecta.
- Gurri, Francesc (1992). *Pobles de Catalunya, Vol. I*. Barcelona: Publicacions de la Abadia de Montserrat.
- Gutiérrez, Miquel (2006). "Entre el cep i el cotó: treball, terra i fàbrica a Vallbona d'Anoia (1800-1936)", *Miscellanea Aqualatensia*. Núm. 12, p. 241-283.
- Herrera, Josep Antoni (2019). "La declaració del Parc del Garraf com a nou Parc Natural de Catalunya i el primer de la nova Vegueria del Penedès", ponència presentada al VII Congrés d'Art, Paisatge Vitivinícola i Enoturisme. Vinya, Paisatge, Societat i Planejament: Oportunitat o conflicte. Vilafranca del Penedès, 20 i 21 de juny de 2019.
- Humboldt, Wilhelm von (2019). *Montserrat: a la vora de Barcelona*. Palma: J. J. de Olaneta Editor. [Títol original *Der Montserrat bei Barcelona* de 1803].
- Iglésies, Josep (1932). *La terra d'en Gallerí: narracions i paisatges de la muntanya tarragonina*. Reus: Llibreria Nacional i Estrangera.
- Iglésies, Josep (1948). *Les ciutats del món*. Barcelona: Arca.
- Iglésies, Josep (1963). *La reconquesta a les valls de l'Anoia i el Gaià*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- Iglésies, Josep (1968). *La crisi agrària de 1879-1900: la fil·loxera a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- Iglésies, Josep (1975). *Els aprofitaments agrícoles del Baix Penedès*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Iglésies, Josep (ed.) (2002). *Pere Gil (1551-1622) i la seva Geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.
- Iglésies, Josep; Santasusagna, Joaquim (1931). *Del Camp de Tarragona a l'Ebre: guia itinerària precedida d'un esbós monogràfic*. Reus: Imp. M. Roca.
- Iglésies, Josep; Santasusagna, Joaquim (1934). *Les valls del Gaià, del Foix i de Miralles: guia itinerària precedida d'un esbós monogràfic*. Reus: Imp. Marian Roca.
- Iniesta, M. (2007). "Paisatges culturals i patrimonialització sostenible. L'acció des del museu", dins I. Cuadros (dir). *Paisatge, territori i societat a les terres de parla catalana*. Valls: Cossetània, p. 299-307.
- Institut d'Estudis Penedesencs. *Immaterial Penedès* [en línia]. <<https://www.immaterialpenedes.cat>> [consulta: 22.10.2020].
- Institut d'Estudis Penedesencs (2004). *1er Manifest* [Pro-Vegueria Penedès] [en línia]. <www.vegueriapropia.org/index.php/manifestos/433-1r-manifest-linstitut-destudis-penedesencs> [consulta: 16.11.2020].
- Junyent, Eduard (1976). *L'arquitectura romànica II*. Montserrat: Abadia de Montserrat.
- Kagan, Richard L. (1986). *Ciudades del Siglo de Oro. Las vistas españolas de Anton van den Wyngaerde*. Madrid: El Viso.
- La carretera del Vi* [en línia]. <<https://www.lacarreteradelvi.com/>> [consulta: 09.11.2020].
- La Fura: informatiu de l'Alt Penedès, Baix Penedès i Garraf*. [Vilafranca del Penedès: La Fura Continguts], núm. 1.863 (del 23 al 29 de novembre de 2018): *El paisatge del Penedès*.
- La Vola (2010). *Estudi del sector oleícola de l'Alt Penedès* [inèdit]. [S.l.]: Consell Comarcal de l'Alt Penedès; Diputació de Barcelona.
- La Vola, cosostenibilitat (2017). *Diagnosi de vulnerabilitat climàtica de l'Alt Penedès en el marc del projecte Life Clinòmics* [en línia]. <http://lifeclinomics.eu/wp-content/uploads/2017/05/Diagnosi_Alt_Pened%C3%A8s_CC_Clinomics_DEFINITIVA.pdf> [consulta: 22.10.2020].
- Lacuesta, Raquel; et al. (2009). *Catedrals del vi: arquitectura i paisatge*. Manresa: Angle Editorial; Fundació Caixa Manresa. (Patrimoni Artístic de Catalunya).
- Lacuesta, Raquel; González Xavier; González, Antoni (2006). *Modernisme a l'entorn de Barcelona: arquitectura i paisatge*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Lacuesta, Raquel (coord.) (2011). *Inventari del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental del barri del Rec d'Igualada*. Barcelona: Diputació de Barcelona. <<https://www.diba.cat/documents/429042/9b82571d-c46e-4d49-902e-25ecac2f9d5b>> [consulta: 9.12.2020].
- Lapraz, G. (1966). "Carte phytosociologique du massif de Montserrat", *Acta Geobotànica*. Núm. 2, p.1-16.
- Llacuna i Carbonell, Joan (2005). "Sento olor de baladres i llorers", dins *Obra completa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 169.

- Llei 3/2009, del 10 de març, de regularització i millora d'urbanitzacions amb dèficits urbanístics, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5342, de 19 de març del 2009, p. 22.936-22.946.
- Llenas, Josep (2001). *Reculls històrics de Montagut i Valldossera*. Valls: IEV.
- Llobet, Salvador (1959). "La industria del vino espumoso español", *Estudios Geográficos*. Núm. 77, p. 459-481.
- Llopis, Noël; Coll, Xavier (1995). *Ordal*. Granollers: Alpina.
- López Bonillo, Diego; et al. (1995a). *Geografía del Camp de Tarragona*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla.
- López Bonillo, Diego; et al. (1995b). *Geografía del Baix Gaià*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla.
- López, Jordi (2002). *Sostres comarcals de Catalunya*. Valls: Cossetània.
- López-Monné, Rafael (2004). *A peu per les comarques de Tarragona. 25 passejades i excursions*. Tarragona: Arola editors.
- López-Monné, Rafael (2005). *Camins històrics i tradicionals de les comarques de Tarragona*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- López-Monné, Rafael; Campillo, Xavier (2019). *Manual de senyalització de camins per a la mobilitat no motoritzada*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Empresa i Coneixement, Direcció General de Turisme.
- Lucchetti, Antoni (1994). "La indústria, els serveis i el planejament urbanístic a la Regió Metropolitana de Barcelona", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 18, p. 9-12.
- Madoz, Pascual (1985). *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar*. Barcelona: Curial.
- Maragall, Joan (1981). "Al cim", dins *Antologia poètica*. Barcelona: Edicions 62, p. 122.
- Margalef, Joaquim; Blay, Jordi; Bernal, Pedro (1990). *El Baix Penedès. Transformacions econòmiques i reutilització de l'espai*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- Martí, M. A. (2005). *La construcció del concepte de natura a l'edat moderna: natura, cultura i identitat en el pensament català dels segles XVI i XVII*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- Martorell, Antoni; Esclasans, Ramon; Mas, Claudi (2010). *El Penedès al segle XIX*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.
- Massanell i Esclassans, Antoni (1985). *El meu terrer*. Vilafranca del Penedès: Penedès.
- Mata, Rafael; Sanz, Concepción (dir.) (2003). *Atlas de los paisajes de España*. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente.
- Mata-Perelló, J. M.; Font i Soldevila, J. (1996). "El 'Ecomuseu del riu Anoia', un instrumento didáctico para la enseñanza de la Geología", *Geogaceta*. Núm. 19, p. 236-237.
- Martí, Casimir (1997). *Vilanova i la Geltrú 1850-1975. Volum 1*. Vilanova i la Geltrú: Edicions el Cep i la Nansa. (Biblioteca Antina).
- Mauri, Alfred (2006). *La Configuració del paisatge medieval: el comtat de Barcelona fins al segle XI*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica.
- Mauri, Eduard; Pons, Pere (2019). *Manual de bones pràctiques per a la gestió forestal postincendi: com mitigar o evitar els impactes negatius de la tala de recuperació en els boscos mediterranis*. Universitat de Girona. Servei de Publicacions.
- Mauri, Josep (2001). *50 itineraris a peu per Catalunya*. Valls: Cossetània.
- Mestre, Pere (1987). "Passat, present i futur de la vinya i el vi al Penedès", *Miscel·lània Penedesenca*. Vol. 10, p. 237-268.
- Mestres, Josep; Esteve, Xavier (2016). "Sitges, cenotafis i sepulcres. 20 anys d'intervencions arqueològiques al Penedès", dins X. Esteve, C. Miró, N. Molist i G. Sabaté (eds.). *Jornades d'Arqueologia del Penedès 2011*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, p. 37-76.
- Ministerio de Medio Ambiente (1998). *Mapa forestal de España. Escala 1:200.000*. Barcelona. Hoja 10-4. Madrid: Ministerio de Medio Ambiente.
- Miquel, Marina; Santesmases, Josep; Saumell, Dolors (1999). *Els castells del Gaià*. Valls: Cossetània [etc.].
- Mir, Raul M. (1943). *Cataluña agrícola: aportación a su estudio*. Barcelona: Ediciones Técnico-publicitarias.
- Miralles, Ferran (coord.) (2010). *Pla territorial parcial del Camp de Tarragona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques.
- Miret, Xavier; Miret, Magí (2005). "L'aprofitament dels recursos naturals de les llacunes litorals de Vilanova i la Geltrú, Cubelles i Cunit a través de la història", dins *I Trobada d'Estudiosos del Foix*. Barcelona: Diputació de Barcelona, p.169-176.
- Moix, Terenci (1996). *El dia que va morir Marilyn*. Barcelona: Edicions 62.
- Molleví, Gemma (2008). *La cultura del vino en Cataluña*. Barcelona: Davinci.
- Montserdà i Vidal, Dolors (1899). "Lo tresor d'Igualada", *Revista La Veu de Catalunya*. Núm. 18, p. 208.
- Móra, Francesc (2000). *Entre Marmellar i el Montmell*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Moya, Bienve (2005). *Llegendes del Penedès i de les Valls del Garraf*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 33.
- Moya, Bienve (2017). *Olerdulae. Els contes del Penedès. De mar a terra endins*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions.
- Munné i Sellarès, L. (1983). "Els molins paperers de la comarca de l'Anoia: introducció al seu estudi", *Miscellania Aqualatensia*. Núm. 3, p. 185-213.
- Muñoz, Francesc (2004). *UrBANALització. La producció residencial de baixa densitat a la província de Barcelona, 1985-2001*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Muñoz, Francesc (2005). "La producció residencial de baixa densitat", *Elements de debat territorial*, núm. 21.
- Muñoz, Francesc (2007). "Paisatges de la mobilitat: dels espais multiplex als aeroports low cost", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 47, p. 14-23.
- Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya. *Museu al carrer. Paisatge i patrimoni de la societat industrial* [en línia]. <<https://www.mnactec.cat/museualcarrer/>> [consulta: 09.11.2020].
- Museu Molí Paperer de Capellades (2017). *Els camins del paper* [en línia]. <<http://www.caminsdelpaper.cat/>> [consulta: 09.11.2020].
- Nel·lo, Oriol (1995). "Dinàmiques territorials i mobilitat urbana a la Regió Metropolitana de Barcelona", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 24, p. 9-37.
- Nel·lo, Oriol (2002). "Dinàmiques urbanes, activitats emergents i polítiques públiques a la Regió Metropolitana de Barcelona", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 36, p. 105-114.
- Nogué, Joan (2004). "Paisajes híbridos", *La Vanguardia*, suplement *Culturas*, 29 de desembre de 2004, p. 16-17.
- Nogué, Joan (2005). "Paisatge, identitat i globalització", *Espais*. Núm. 50, p. 18-25.
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2008). *Paisatge i salut*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Barcelona: Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 1).
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2009). *Ordenació i gestió del paisatge a Europa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 2).
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2016). *Paisatge, patrimoni i aigua. La memòria del territori*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; ATLL, Concessionària de la Generalitat, SA. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 4).

- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2016). *Paisatge, economia i empresa*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; ATLL, Concessionària de la Generalitat, SA. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 5).
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma; Losantos, Àgata (eds.) (2013). *Reptes en la cartografia del paisatge. Dinàmiques territorials i valors intangibles*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Eines; 3).
- Nogué, Joan; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma; Losantos, Àgata (eds.) (2012). *Franges. Els paisatges de la perifèria*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 3).
- Nogué, Joan; Sala i Martí, Pere; Grau, Jordi (2016). *Els catàlegs de paisatge de Catalunya. Metodologia*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya. (Documents; 3).
- Nogué, Joan; Sala, Pere (2018). "Landscape, Local Knowledge and Democracy: the work of the Landscape Observatory of Catalonia", dins Graham Fairclough, Ingrid Sarlöv-Herlin i Carys Swanwick (eds.). *Landscape Character Assessment: Current Approaches to Characterisation and Assessment*. Oxon: Routledge Handbook.
- Nogué, Joan; Sala, Pere (eds.) (2012). *Catàleg de paisatge. El Camp de Tarragona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat; Associació Empresarial Química de Tarragona.
- Nogué, Joan; Sala, Pere. (2006). *Prototipus de catàleg de paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya.
- Nogué, Joan; Sala, Pere; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2010). *Paisatge i participació ciutadana*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Barcelona: Direcció General de Participació Ciutadana del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya. (Documentació; 1).
- Novella, Joaquim (1991). *L'economia del Baix Penedès*. Vilafranca del Penedès: Caixa Penedès.
- Nuet i Badia, Josep (1983). "La vegetació de la Muntanya dels Mollons a la comarca d'Anoia", *Igualada. Miscel·lània Aqualatensia*. Núm. 3, p. 15-52.
- Nuet i Badia, Josep (1987). *Flora vascular de la muntanya dels Mollons* (la Pobla de Claramunt, Anoia). Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- Observatori del Paisatge de Catalunya (2020). *Wikipedra* [en línia]. <<http://wikipedra.catpaisatge.net>> [consulta: 06.11.2020].
- Observatori del Paisatge de Catalunya; Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (2019). *Mapa de les unitats de paisatge de Catalunya* [mapa]. 1:250.000. Barcelona: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.
- Olivé, Mireia; Cabré, Tate (2011). *Guia de rutes indians de Catalunya*. Valls: Cossetània Edicions.
- Oliveras, Josep (1983-1985). *Quaderns de viatge per les comarques de Catalunya*. Barcelona: Teide.
- Oriol i Carazo, Ma. del Carme (2005). *El patrimoni oral a les comarques de Tarragona*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- Osona, Artur (1890). *Guia-itineraria de las regions compresas desde Montserrat al Camp de Tarragona y de La Segarra al Panadés*. Barcelona: La Renaixensa.
- Pagès, Xavier (2012). *Els molins paperers de Catalunya. Una aproximació a la seva protecció patrimonial*. Tesi de màster, Universitat Politècnica de Catalunya, ETSAB.
- Palau, Salvador (1988). "Inventari de molins fariners al riu Foix", *Miscel·lània Penedesenca*. Vilafranca del Penedès, p.255-286.
- Palau, Salvador (1991). "Els molins fariners de la conca de l'Anoia", *Miscel·lània Penedesenca*. Vol. 15, p. 591-519.
- Palau, Salvador (1992). *Els Molins fariners hidràulics de Catalunya: 690 molins inventariats*. Santa Coloma de Queralt: Museu-Arxiu Comarcal de Montblanc.
- Panyella, Vinyet (1980). "Garraf, de Ramon Picó i Campanar: una al·legoria del treball en la societat catalana de la restauració", *Miscel·lània Penedescenca*, p. 125-150.
- Panyella, Vinyet (2000). *Paisatges i escenaris de Santiago Rusiñol (París, Sitges, Granada)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Paül, Valerià (2006). *L'ordenació dels espais agraris metropolitans. Plans, gestió i conflictes territorials a la regió de Barcelona*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona.
- Paül, Valerià (2007). "Paisatges en extinció? La disminució de la superfície agrària a l'àmbit metropolità de Barcelona". Comunicació inèdita del V Congrés de la Institució Catalana d'Estudis Agraris.
- Paül, Valerià; Serrano, David (2005). *Muntanyes d'Ordal. El nom que no surt als mapes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Paül, Valerià; Tonts, Matthew (2005). "Containing Urban Sprawl: Trends in Land Use and Spatial Planning in the Metropolitan Region of Barcelona", *Journal of Environmental Planning and Management*. Vol. 48, núm. 1, p. 7-35.
- Perea, Francesc (2016). "Les bruixes de Subirats", *Del Penedès, Publicació de l'Institut d'Estudis Penedesencs*. Núm. 32, p. 69-85.
- Perucho, Joan (1991). "Els fantasmes d'Albinyana", dins *Històries apòcrifes*. Barcelona: Edicions 62.
- Pi de Cabanyes, Oriol (2000). "El rovell de l'ou", dins Oriol Pi de Cabanyes. *El sol de Vilanova i el Garraf misteriós*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa Edicions, p. 15.
- Piñol, Antoni; Font, Marc (2008). *El Penedès. Geografia, paisatge i patrimoni*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat
- Pintó, Josep (2005). "El paisatge litoral", *Espais*. Núm. 50, p. 66-77.
- Pla, Josep (1926). *Llanterna màgica: capítols de novel·les, viatges sense objecte, retrats*. Barcelona: Diana.
- Pla, Josep (1971). *Guia de Catalunya*. Barcelona: Destino.
- Pla, Josep (1976). *Tres guies*. Barcelona: Destino (Obra Completa; 30).
- Planas, Ignasi (1999). *L'Alt Gaià, entre la Segarra i el Camp: els millors itineraris a peu i en bicicleta per les serres de Ancosa, Brufaganya, Miralles, Montclar, Montmell, Queralt, Selmella*. Valls: Cossetània.
- Planes Ball, Josep Albert (2000). *Llegendes de Montserrat*. Sant Vicenç de Castellet: Ed. Farell.
- Pomés, Jorge; Barriandos, Mariano (2002). *El Pantà de Foix. Història i evolució de l'entorn immediat*. Barcelona: Fundació Castellet del Foix.
- Ponz, Antonio (1788). *Viage de España, en que se da noticia de las cosas mas apreciables, y dignas de saberse, que hay en ella*. Madrid: Por la Viuda de Ibarra, Hijos y Compañía.
- Prevosti, Marta (2005). "L'època romana", dins E. Giralt (dir.); J. M. Salrach (coord.). *Història agrària dels Països Catalans*. Barcelona: Universitat de Barcelona; Fundació Catalana per a la Recerca i la Innovació: Universitats dels Països Catalans, p. 291-480.
- Puigcorbè, Ramon (1983). "Toponímia pre-romana, germànica i aràbiga en l'Alt Penedès", *Miscel·lània Penedesenca*. Vol. 6, p. 163-180.
- Puigvert, Joaquim M.; Figueras, Narcís (2016). "L'estiueig, objecte d'estudi polièdric", *Plecs d'Història Local*. Núm. 163.
- Pujol, Josep M.; et al. (2012). "El paisatge urbà: el cas de Vilanova i la Geltrú", dins Arnabat, Ramon (ed.). *El Penedès a la Catalunya del segle XXI*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs, p. 150-152.
- Ramon, Gerard; Arnabat, Ramon (2019). *Llibre blanc de la Cultura al Penedès*. [Vilafranca del Penedès]: Institut d'Estudis Penedesencs.
- Riba, Oriol; et al. (1979). *Geografia Física dels Països Catalans*. Barcelona: Ketres.

- Ribera-Mariné, Ramon (1975). *Camins i canals de Montserrat. Guia d'itineraris*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ribera-Mariné, Ramon (1992). *Caminant a Montserrat. El massís*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ribot i Serra, Manuel; Estrada i Planell, Gemma (1991). *El Bruc: el medi, la història, l'art*. Barcelona: Publicacions de la Abadia de Montserrat; Ajuntament de el Bruc.
- Ríos i Calvet, Jaume (1985). *Aproximació biogeogràfica del sector de contacte de la Serra de Miralles i la Conca d'Òdena*. Tesi de llicenciatura, Departament de Geografia Física i Anàlisi Geogràfica Regional.
- Ripoll i Ferrer, Margalida (2020). "Els vins top del Penedès seran el Vi de Mas i el Gran Vi de Mas", *El Món: Vadevi* [en línia]. <<https://elmon.cat/vadevi/do-penedes/vins-top-del-penedes-seran-vi-mas-gran-vi-mas>> [consulta: 16.11.2020].
- Riquer, Alexandre de (1913). "Quan jo era noi" i "Sonets", *Revista Lectura Popular*. Núm. 92.
- Rius i Morgades, Josep (1980). *El Baix Penedès. El Vendrell*. [Edició de l'autor].
- Roca i Torrent, Anna (2019). *Pla de gestió i desenvolupament. Parc Rural de Montserrat*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Roca, Joan (coord.) (1994). *El futur de les perifèries urbanes. Canvi econòmic i crisi social a les metròpolis contemporànies*. Barcelona: Institut de Batxillerat "Barri Besòs"; Generalitat de Catalunya.
- Roig i Estradé, Marc (1998-2008). *Masies del Garraf*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa. 3 volums.
- Roig i Estradé, Marc (2011). *Territoris pictòrics*. Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa.
- Roma, Francesc (2002). *El paradís indicible. La representació de Montserrat durant l'edat moderna*. Manresa: Centre excursionista del Bages.
- Roma, Francesc (2004). *Del Paradís a la Nació. La muntanya a Catalunya. Segles XV-XX*. Valls: Cossetània.
- Romeu i Figueras, Josep (1943). "Cabreria d'Igualada", dins *Terra*. Melilla: [editor no identificat].
- Romeu i Figueras, Josep (1993). *Tots els poemes*. Barcelona: Columna.
- Roquer, Santiago (coord.) (1993). *Comarques de Tarragona*. Tarragona: Diputació de Tarragona.
- Roquer, Santiago (ed.) (1999). *Diagnosi socioeconòmica. Estratègies de desenvolupament a la província de Tarragona*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- Ros, Alejandro (2004). "El món ibèric tardà i la romanització al Penedès", *Fonaments*. Núm. 10/11, p. 213-244.
- Rosselló, Joan (1989). "L'arquitectura i l'urbanisme d'estiu al Penedès", *Miscel·lània penedesenca*. Vol. 13, p. 421-37.
- Rosselló, Joan (1998). "Dinàmiques territorials i usos del sòl a l'Alt Penedès: oportunitats i reptes", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, núm. 31, p. 37-47.
- Roupenel, Gaston (1978). *Histoire de la campagne française*. París: Plon.
- Rovira, Joan (2018). *El riu de Foix. El patrimoni natural i cultural a l'entorn del Parc del Foix*. Santa Margarida i els Monjos: Parc del Foix. Centre de Documentació.
- Rovira, Joan; Miralles, Ferran (1999). *Camins de transhumància al Penedès i al Garraf. Aproximació a les velles carrerades per on els muntanyesos i els seus ramats baixaven dels Pirineus a la marina*. Associació d'Amics dels Camins Ramaders: Vilafranca del Penedès.
- Rubió, Nicolau; Rubió, Santiago (1932). *El pla de distribució en zones del territori català (Regional Planning)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Ruy Fernández, José (1990). *Notas estadísticas e históricas del pueblo de Albiñana*. [Vilafranca del Penedès]: Institut d'Estudis Penedesencs. [Facsimil, Barcelona : Impr. Bayer Hermanos, 1918].
- Sadurní, Pere (2001). *Folklore del Penedès*. [Vilafranca del Penedès]: Fundació Caixa Penedès.
- Sáez, Llorenç; Aymerich, Pere; Blanché, Cèsar (2010). *Llibre vermell de les plantes vasculares endèmiques i amenaçades de Catalunya*. Barcelona: Argania.
- Sagarra, Josep Maria de (1956). *Poema de Montserrat*. Editorial Alpha, p. 46 i 55.
- Sala i Martí, Pere; Bretcha, Gemma; Puigbert, Laura (eds.) (2020). *La carretera en el paisatge*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Barcelona: Direcció General de Turisme del Departament d'Empresa i Coneixement de la Generalitat de Catalunya, (Plecs de Paisatge; Reflexions; 7).
- Sala i Martí, Pere; Grau i Oliveras, Jordi; Departament de Territori i Sostenibilitat; Observatori del Paisatge (eds.) (2019). *Catàleg de paisatge. Comarques Centrals*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat.
- Sala i Martí, Pere; Grau i Oliveras, Jordi; Departament de Territori i Sostenibilitat; Observatori del Paisatge (eds.) (2017). *Catàleg de paisatge. Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat.
- Sala i Martí, Pere; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2018). *Paisatges de l'aigua = Paisajes del agua = Water Landscapes = Paysages de l'eau*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; ATLL, Concessionària de la Generalitat de Catalunya.
- Sala i Martí, Pere; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2018). *(Des)fer paisatges*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Aigües Ter Llobregat. (Plecs de Paisatge; Reflexions; 6).
- Sala, Pere; Puigbert, Laura; Bretcha, Gemma (eds.) (2015). *La planificació del paisatge en l'àmbit local a Europa = Landscape planning at a local level in Europe*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya; Andorra la Vella: Govern d'Andorra. (Documents; 2).
- Sala i Martí, Pere; Grau, Jordi; López-Monné, Rafael; Marinaro, Ludovica (2019). *Carreteres, paisatge i turisme. Bases per a la definició d'un model per a Catalunya*. [Inèdit]. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya i Departament d'Empresa i Coneixement de la Generalitat de Catalunya.
- Saladié, Sergi (2018). *Conflicte entre el paisatge i l'energia eòlica. El cas de les comarques meridionals de Catalunya*. Lleida: Pagès Editors.
- Salvat-Papasseit, Joan (1978). *Poesies*. Barcelona: Editorial Ariel.
- Santamaria, Joan (1954). *Visions de Catalunya: vol. 1 Catalunya nova*. Barcelona: Editorial Selecta.
- Santesmases, Josep (1999). "Pel Gaià abrupte", dins *A Vol d'Ocell*. Valls: El Pati, p. 57-72.
- Santesmases, Josep (2002). *Riu avall: recull d'articles (1986-2002)*. Valls: Cossetània.
- Santesmases, Josep (2006). "La bella Baixa Segarra", dins *Veus i perfils de la Baixa Segarra*. Santa Coloma de Queralt: Associació Cultural Baixa Segarra, p. 19.
- Santesmases, Josep; Cunillera, Joan (2006). *Santes Creus i les terres del Gaià: proses pintades*. Tarragona: Arola editors.
- Segura, Joan (1887). *Història del Santuari de Sant Magí*. Barcelona: Tip. Catòlica.
- Segura, Joan (191?). *A estones perdudes*. Barcelona: Il·lustració Catalana.
- Serra i Rotés, Rosa (2000). *Colònies tèxtils de Catalunya*. Manresa: Fundació Caixa de Manresa.
- Serra, Eulàlia (2008). *Temps, gent i paisatge. Un segle de memòria al Prat*. El Prat de Llobregat: Rúbica.
- Serra, Ricard (2005). *Comarques i subcomarques de Catalunya: vol. 1.1 Alt Camp, Baix Penedès*. Lleida: Virgili i Pagès.
- Serra, Ricard (2005). *Comarques i subcomarques de Catalunya; volum 1.2 Alt Penedès-Garraf*. Lleida: Virgili i Pagès.

- Serratosa, Albert (dir.) (1999). *Factors clau de la planificació territorial a l'àrea metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Territorials; Centre Internacional de Mètodes Numèrics en Enginyeria.
- Solà-Morales, Manuel de (1993). *Las formas del crecimiento urbano*. Barcelona: Universitat Politècnica de Catalunya.
- Soldevila, Llorenç (2010). *Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre*. Barcelona: Pòrtic.
- Solé Sabarís, Lluís (dir.) (1958-74). *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Aedos.
- Solé, Joan (ed.) (2010). *El Penedès al segle XIX*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.
- Soler Gironès, Joan (2015). *Estudi dels camins ramaders i de les dinàmiques del paisatge al Parc del Foix i l'entorn en els últims 100 anys*. Treball Final de Grau, Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- Soler Gironès, Joan (2017). *Fonts de Montserrat i indrets amb aigua*. Sant Vicenç de Castellet: Farell Editors.
- Soler Gironès, Joan (2019). *Inventari dels camins ramaders del municipi de Santa Margarida i els Monjos (Alt Penedès)* [document inèdit]. Parc del Foix, Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos.
- Soler Gironès, Joan (2020). *Evolució del paisatge cultural i del patrimoni rural de l'entorn de Montserrat en els últims cent anys a partir de la fotografia històrica*. Treball final de màster en Patrimoni Natural i Cultural de la Universitat de Girona.
- Soler, Josep (1995). *Geografia i guia de la vila de Sitges i son terme municipal*. IES Sitges.
- Soler, Maria (2002). "Feudalisme i nucleació poblacional. Processos de concentració de l'hàbitat al comtat de Barcelona entre els segles X i XIII", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*. Núm. 23-24, p. 69-101
- Sugranyes, Josep M. (2006). *Camins de muntanya: excursions d'hivern: Rojals, Vandellòs, el Montmell, Vilanova de Prades, la Riba, Capafonts, Arbolí, l'Albiol, Ganesa, Montblanc*. Valls: Cossetània.
- Talavera, Marc (2018). *La recuperació dels coneixements tradicionals relatius a la biodiversitat com a eina per al desenvolupament d'un model agroalimentari més sostenible: estudi etnobotànic de la comarca de l'Anoia, desenvolupament de nous cultius amb espècies silvestres, i acceptació per part dels consumidors dels productes elaborats amb espècies silvestres i varietats tradicionals*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, Departament de Biologia Evolutiva, Ecologia i Ciències Ambientals.
- Tarragó, Salvador (2008). *Paisatges construïts. Patrimoni i cultura a l'obra pública de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Teixidor, Emili (2003). *Pa negre*. Barcelona: Columna.
- Térmens, Miquel (1994). *L'Anoia*. Barcelona: Ed. Disseny Cultural.
- Tolosa, Lluís (2016). *Guia d'enoturisme del Penedès*. [Barcelona]: Tolosa Wine Books.
- Torres i Ribé, Josep Maria (1991). *Camins i viatgers a la comarca de l'Anoia (1494-1834)*. Barcelona: Rafael Dalmau editors.
- Tubau, Albert (coord.) (2015). *Paisatge i natura al Penedès. Actes de les XXV Jornades d'Estudis Penedesencs*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.
- Tudor, Christine (2014). *An Approach to Landscape Character Assessment*. [S.l.]: Natural England.
- Vázquez, Celia (2017?). *Las unidades de paisaje como producto turístico* [inèdit].
- Verdaguer, Jacint (1944). *Montserrat*. Biblioteca Selecta. [Edició original de 1885].
- Verdaguer, Jacint (2002). "Pàtria" dins *Totes les Obres III, Poesia 1*. Vic: Eumo Editorial.
- Verdaguer, Jacint (2005). "Don Jaume en Sant Jeroni", dins *Pàtria*. Barcelona: Editorial Proa, p. 689-691.
- Vidal de la Blache, Paul (2012). *Paul Vidal de la Blache: Geografia General i Regional. L'obra a 'Annales de Géographie' (1891-1919)*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia de l'Institut d'Estudis Catalans.
- Vidal, Vidal (1988). *Les rutes de Ponent. II El país de les pomes*. Lleida: Pagès.
- Vilà, Agustí; Fornas, Rosa; Grau, Ignasi; Torres, Maria del Mar (coord.) (2020). *Pla territorial parcial del Penedès. Estratègies del sector vitivinícola* [inèdit] [en línia]. <https://aecava.com/wp-content/uploads/2020/03/0506_Document_Resum_RED.pdf> [consulta: 06.11.2020].
- Vila, Pau (1937). *La fesomia geogràfica de Catalunya*. Barcelona: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. [reed. 1977. Barcelona: Laia].
- Vila, Pau (1963). "Cardona mil·lenària", dins *Visions Geogràfiques de Catalunya, Vol II*. Barcelona: Ed. Barcino, p. 94, 107, 147 i 149.
- Vila, Pau. (2003). *Resum de geografia de Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana de Geografia.
- Vilanova, Josep Maria (1995). *Espacio residencial y metrópoli: las tramas residenciales en la formación y evolución metropolitana de Barcelona (1856-1953)*. Tesi doctoral, Universitat Politècnica de Catalunya.
- Vilanova, Josep Maria (1997). "Las tramas residenciales en la Barcelona metropolitana", *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*. Núm. 26, p. 53-70.
- Vilar, Pierre (1964-1966). *Catalunya dins l'Espanya moderna. Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*. Barcelona: Edicions 62.
- Villar de Serchs, Anicet (1934). *Terra i ànima. Pedagogia catalana*. Barcelona: Miquel A. Salvatella.
- Virella, Joan (1992). *Visions geogràfiques del Penedès*. Vilafranca del Penedès: Institut d'Estudis Penedesencs.
- Virgili, Antoni (2004). *Salomó*. Barcelona: Cossetània.
- Vives, Miquel (2007). *L'evolució històrica de la xarxa viària entre el Llobregat i el Foix. Des de l'època romana fins el tercer decennis del segle XX*. Tesi de Doctorat, Universitat de Barcelona. Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia.
- Zamora Peinado, Francisco de (1973). *Diario de los viajes hechos en Catalunya. Edició de Ramon Boixareu*. Barcelona: Curial.